

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Saunaküla maastikukaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse (edaspidi ka *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega kehtestatakse olemasolevale kaitsealale kaitse-eesmärgid ja kaitsekord.

Kaitseala asub Rapla maakonnas Kohila vallas Vilivere külas.

Saunaküla maastikukaitseala (edaspidi *kaitseala*) territoorium on olnud kaitse all alates 1973. aastast, kui Rapla rajooni TSN Täitevkomitee 25. septembri 1973. a otsusega nr 11 „Kohaliku tähtsusega geoloogiliste objektide looduskaitse alla võtmise kohta” loodi Hageri-Sutlema rannamoodustiste kaitseala. Rapla Maavalitsuse 20. oktoobri 1992. a määrusega nr 97 „Objektide looduskaitse alla võtmine, nimetuse muutmine, pindalade ning uute pindalade kinnitamine” kehtestati Hageri-Sutlema rannamoodustiste kaitsealale uus piir.

Vastavalt looduskaitseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord, mis alal seni puudus.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasolev uuendamata kaitsekorraga ala maastikukaitsealaks. Muudatuse on tinginud vajadus tagada maastikuelemendi, rannavalli, ning nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud metsaelupaigatüüpide kaitse. Moodustatav kaitseala hõlmab osaliselt Natura võrgustikku kuuluva Kurtna-Vilivere loodusala.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti kaitse planeerimise spetsialist Sander Laherand (tel 5692 7990, e-post sander.laherand@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise juhtivspetsialist Riina Kotter (tel 503 7128, e-post riina.kotter@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna peajurist Lüüli Junti (tel 680 7435, e-post lyyli.junti@keskkonnaamet.ee) ja Advokaadibüroo FORT vandeadvokaat Margus Kõiva (tel 528 8090, e-post margus.koiva@fortlegal.com), eksperdihinnangu on andnud Uudo Timm, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala eesmärk on kaitsta Liivamäe rannavalli ja sellel kasvavaid looduslikke metsakooslusi ning tagada nende areng üksnes loodusliku protsessina. Samuti kaitstakse alal loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpe, milleks on vanad looduspõhised metsad (9010*) ning okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel (9060). Sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi

koodinumber vastavalt loodusdirektiivi I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatahtsad elupaigatüübid.

Vastavalt looduskaitseeaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus. Saunaküla maastikukaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste tüüpilisus ja ohustatus. Tüüpiliseks väärtuseks on geoloogiline pinnavorm (rannamoodustus) ja ohustatud on metsaelupaigad. Vanad rannamoodustised on Läänemere eri arenguetappe kujutavad tolleaegse rannamoodustiste jäänukid, need on head tähised rannajoone muutustest ajaloo jooksul. Neid võib tihti kohata kaugel sisemaal.

Haruldased ja ohustatud looduslikud metsakooslused ning loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kaitsekohustus. Saunaküla maastikukaitsealal asuvad looduslikud metsakooslused – elupaigatüübid vanad looduspõõsad (9010*) ja okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel (9060) – on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse ning osaliselt märgitud esmatahtsate elupaikadena, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Nimetatud elupaigatüübid on intensiivse metsamajanduse tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks ja seetõttu on ohustatud ka paljud nende kooslustega seotud liigid, kes kasutavad eespool nimetatud elupaigatüüpi elupaigana või toitumisalana. Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. **Vanad looduspõõsad (9010*)** on inimõhjutava või vähesel määral inimõhjutava metsad. Intensiivse metsamajandamise tõttu on vanadele looduspõõsadele iseloomuliku puistuga metsad kadumisohus. See metsatüüp on inventeeritud kaitseala kirde- ja edelaosas. **Okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel (9060)** on oosidel, moreenikungastel ja nõlvadel kasvavad sürjametsad. Eestis on need metsad levinud eelkõige Kesk- ja Lõuna-Eestis ning Pandivere kõrgustikul. Saunaküla maastikukaitsealal on need metsad inventeeritud ala keskosas.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Saunaküla maastikukaitseala kaitse all hoidmine oluline haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate elupaigatüüpide ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise esinemisalaga. Kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide puhul kaitse-eesmärgi saavutamist (LKS § 14 lg 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest liikidest asuvad 2015. aastal tehtud inventuuri andmetel kaitsealal järgmised kaitsealused liigid: II kaitsekategooriasse kuuluv laanerähn (*Picoides tridactylus*) ning III kaitsekategooriasse kuuluvad roomav öövilge (*Goodyera repens*) ja kahelehine käoheel (*Platanthera bifolia*). Nende liikide korral tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib tuginedes LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse sätetele seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Saunaküla maastikukaitseala puhul on tegemist 1973. aastast kaitse all oleva Balti jääpaisjärve rannavalliga. Kirde-edelasuunaline metsaga kaetud endine rannavall on ligi 1,6 km pikk ja selle suhteline kõrgus on kuni 8 m. Rannavall koosneb liivast ja on 50–100 m lai, lainja harjaga ning kõrgemas osas järskude nõlvadega. Tegemist on kompaktsel metsaalaga, mis asub keset tihedat inimasukust, ning on seetõttu olulise tähtsusega loodusliku mitmekesisuse säilitamisel. Inventeeritud metsaelupaigatüübid on esinduslikud ja moodustavad koos terviku. Raie rannavallil ohustaks selle pinnavormi püsimist, kuna puittaimed kaitsevad järsemaid nõlvu erosiooni eest. Ala jätkuv kaitse all hoidmine on oluline rannavalli ja loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide säilitamisel.

Kaitseala eesmärkideks lisatavad haruldased ja ohustatud looduslikud metsakooslused, metsaelupaigatüübid – vanad loodusemetsad (9010*), okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel (9060) – on alal määratud 2004. aastal Natura pilootprojekti inventuuriga. Vana loodusemetsa ning okasmetsade oosidel ja moreenikuhjatistel esinduslikkuseks on määratud B (esinduslik).

Lisaks eespool kirjas olevale on Saunaküla maastikukaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud asjaoluga, et tegemist on Natura võrgustikku kuuluva alaga. Kaitseala asub Kurtna-Vilivere looduslalal.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks maastikuelemendi rannavalli ja metsaelupaikade kaitse, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina maastikukaitseala. Hoiualad moodustatakse loodusliku loomastiku, taimestiku ja seenestiku soodsa seisundi tagamiseks, mitte eluta looduse objektide kaitseks. Seega ei sobi hoiuala režiim geoloogilise objekti (rannavalli) kaitseks. Hoiuala kaitsekord ei võimalda samuti metsaelupaigatüüpide kaitseks vajaliku piirangu rakendamist (nt loodusvarade kasutamise keelamist ja sõidukitega sõitmise reguleerimist). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndi piir

Kaitseala piiritlemisel on lähtunud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (teed ja rajad, mõõdistatud maaüksused), aga ka mõttelisi sirgeid kohtades, kus maastikulised alused puuduvad. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Planeeritava Saunaküla maastikukaitseala pindala on 26,4 ha ja see kuulub kõik sihtkaitsevööndisse. Senine kaitseala pindala oli 17,6 ha. Eramaad on planeeritaval kaitsealal 17 ha ja riigimaad 9,4 ha.

Kaitseala pindala suureneb summaarselt (arvestades suurenemist ja vähenemist) 8,8 ha võrra: 2,4 ha eramaa osas ja 6,4 ha riigimaa osas.

Kaitseala laiendamise üheks põhjenduseks on hõlmata kaitsealaga täielikumalt rannavall. Kaitseala suurimad laiendused kirdeosas Lepiku maaüksusel ja edelaosas Vardi metskond 75 maaüksusel hõlmavad rannavalli koos selle kasvava inimtegevusest rikkumata metsaga. Rannavallil kasvav mets on inventeeritud laienduste kohtades elupaigatüübina 9010* (vanad loodusmetsad) ning seega on laienduse teiseks põhjuseks esmatähtsa metsaelupaigatüübi kaitse tagamine. Arvestades selle elupaigatüübi halba seisundit kogu Eestis, on oluline tagada elupaigatüübi seisundi parem kaitstavus. Seni kehtiva välispiiri puhul jäi osa rannavallist ja metsaelupaikadest kaitsealast välja.

Kaitseala välispiiri muutus ja laiendus Sambla, Nõmme ja Kunksmoori maaüksusel on samuti vajalik rannavalli täpsemaks piiritlemiseks ja seal inventeeritud metsaelupaigatüüpide 9010* (vanad loodusmetsad) ja 9060 (okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel) kaitse tagamiseks.

Kaitseala selgemaks piiritlemiseks on piir tõmmatud mööda Vilivere–Sutlema tee serva, kaitse alt jääb välja tee ja teest teisele poole jääv maa-ala. Samal põhimõttel ei ole kaitsealasse enam arvatud Pedaja maatükust, millest kaitseala hõlmas vaid väikese riba Vilivere–Sutlema tee ääres. Seal on tegemist elamumaaga ja sellel olevate rajatistega. Umbes 0,3 ha suuruse metsatuka keskmine vanus on takseerandmete järgi 58 aastat ja seal pole elupaigatüüpe inventeeritud (Metsaressursi arvestuse riiklik register seisuga 27.02.2017).

Pindalalised muutused eramaade osas on järgmised: Lisanduvast seni kaitseta eramaast läheb sihtkaitsevööndisse 2,7 ha, et tagada rannavalli kui terviku ja sellel kasvava elupaigatüübi vanad loodusmetsad kaitse. Piiranguvööndist arvatakse sihtkaitsevööndisse 14,3 ha eramaad, et tagada rannavallil esinevate elupaigatüüpide vanad loodusmetsad ja okasmetsad oosidel ja moreenikuhjatistel kaitse. Kaitse alt arvatakse välja 0,3 ha suurune kaitseala piiriks olevast teest teisele poole jääv elamumaa riba, kus loodusväärtusi ei esine.

Kaitse-eesmärgiks seatavad väärtused asuvad ühel riigimaaüksusel: Vardi metskond 75 (tunnus 31701:001:2500) ning neljal eramaaüksusel: Lepiku (tunnus 31701:001:2289), Sambla (tunnus 31701:001:0372), Nõmme (tunnus 31701:001:0371) ja Kunksmoori (tunnus 31701:001:0373).

Kaitseala kirdeosas kulgeb piir Lepiku maaüksusel 25 m kaugusel elektriliinist mööda elektripaigaldise kaitsevööndi piiri. Läänes kulgeb kaitseala piir piki Vilivere–Sutlema pinnasteed neljameetrise puhvriga teekatte servast. Et looduskaitsetelised väärtused ei piirne täpselt teega, siis on kokkuleppeliselt määratud puhvri laiuseks 4 m, millesse jääb ka teeala. Puhver võimaldab teeala hooldamist ilma kaitseala valitseja nõusolekuta, teeala hooldus puhvri piires kaitsealal esinevaid loodusväärtusi ei kahjusta. Kaitseala piir järgib Vilivere–Sutlema teed koos puhvriga ka Vardi metskond 75 maaüksusel kuni kruusatatud Sutlema ringtee teeni, millega ristumisel kulgeb piir lõunasse, arvestades jällegi neljameetrist puhvrit teekatte servast. Piir järgib Sutlema ringtee teed kuni ristumiseni pinnaserajaga (u 2160 m) ja pöörab siis mööda pinnaseraja serva ida poole, kulgedes kuni raja ristumiseni metsasihiga. Pinnaserada jääb ise kaitsealast välja. Maastikus selgelt jälgitavate aluste puudumise tõttu kulgeb kaitseala piir edasi raja ja sihi ristumiskohast sirgjoonena (3010 m) Kunksmoori maaüksuse edelanurgani. Edasi

kulgeb piir mööda Kunksmoori maaüksuse ja Nõmme maaüksuse piire kirdesse. Jõudes Sambla maaüksuseni, kulgeb piir maaüksuse nurgapunktini koordinaatidega X: 539979,729 ja Y: 6561200,966 mööda maaüksuse piiri. Sealt punktist edasi sirgjoonena Lepiku maaüksuse nurka ning seejärel mööda kõlvikupiiri kuni 25-meetrise elektriliini puhvrini.

Vastavalt eelnõukohasele kaitse-eeskirjale koosneb kaitseala ühest sihtkaitsevööndist. Sihtkaitsevööndisse tsoneeriti ülepinnaaliselt loodusdirektiivi metsaelupaikade kriteeriumidele vastavad metsad. Saunaküla sihtkaitsevöönd on loodud loodusdirektiivi metsaelupaikade (9010* ja 9060) kaitseks.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvaid loodusväärtusi ning kaitseala tsoneeringu ja kaitse-eeskirja kohta koostatud eksperdiarvamust (Uudo Timm, 2009).

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal olevate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (põhiseadus, edaspidi ka *PS*, § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on *PS* §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb *PS* §-st 53. Tulenevalt *PS* §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavate tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Metsandusalase ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust eeldada, et ettevõtluse huvides on võimalik kasutada kaitset väärivaid loodusväärtusi (nt elupaigatüüpe). Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks vastavad piirangud on vajalikud.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsoneeritud ühte sihtkaitsevööndisse.

Ala on tervenisti põline metsamaa, kus puistute peapuuliigi vanus jääb valdavalt 75–115 aasta piiridesse. Alal on märgata väikeseid häiringuid: kohatised tormimuru koristamise jäljed. Nende mõju võib pidada metsakooslustele siiski väikeseks.

Saunaküla maastikukaitseala kaitse-eesmärkides ei kajastata kõiki Kurtna-Vilivere loodusala eesmärgiks seatud elupaigatüüpe. Jõed ja ojad (3260), kuivad niidud lubjarikkal mullal (*olulised orhideede kasvualad – 6210) ning lamminiidud (6450) Saunaküla maastikukaitsealal puuduvad. Need elupaigatüübid on inventeeritud loodusalale jääval Kurtna-Vilivere hoiualal. Samuti ei ole kaitse-eesmärgiks seatud loodusala kaitse-eesmärgiks seatud liike saarmast (*Lutra lutra*) ja paksukojalist jõekarpi (*Unio crassus*), kes on samuti registreeritud Kurtna-Vilivere hoiualal.

Kaitse-eeskirjaga ei ole reguleeritud sõitmist veealal, sest kaitsealal puuduvad veekogud. Kalapüüki ning pilliroo ja adru varumist ei ole samuti kaitse-eeskirjaga reguleeritud, kuna veekogud kaitsealal puuduvad ning kaitsealal ei leidu pilliroogu ega adru. Kaitse-eeskirjaga ei ole reguleeritud maaparandussüsteemide hoiutöid, kuna ala paikneb oosil ja maaparandussüsteemid alal puuduvad. Samuti ei ole kaitse-eeskirjaga reguleeritud koosluse kujundamist, kuna alal puuduvad kooslused, mis vajavad inimese sekkumist. Oosil kasvavad vanad looduspõhised ja sūrjametsad ei vaja kujundamist.

Kaitsealal ei ole poollooduslike kooslusi ning seetõttu ei käsitleta kaitse-eeskirjas nendega seotud tegevust.

2.5.2. Kaitseala kaitsekord

2.5.2.1. Lubatud tegevused

Inimestel on lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal. Kaitsealal ei ole registreeritud kaitsealuseid liike, mida võiks inimeste viibimine kaitsealal kahjustada või häirida.

Kaitsealal on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Kaitsealal ei asu ettevalmistatud õppe- ja matkaradu ega muid kohti, mis ümbritsevale loodusele ja elustikule mõju avaldamata sobiksid massiürituste korraldamiseks. Rahvaürituste korraldamisega seotud leevendus on tehtud eeskätt teadus- või õppeotstarbel korraldatavate koolituste ja matkade läbiviimiseks. Sedalaadi üritused toimuvad alal harva, seega ei kahjusta see leevendus kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Samas on suurema inimeste arvu puhul vajalik hinnata, kas ürituse iseloom ja inimeste arv sobib sellisele väikesele kaitsealale.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine teedel, jalgrattaga ka radadel. Tee mõiste on määratletud ehitusseadustiku § 92 lõikes 1. Maastikusõidukiga sõitmine teedel on lubatud vastavalt liikluseaduse § 154 lõikes 1 esitatud erisustele, mille alusel on maastikusõidukiga teedel sõitmine lubatud jõgedel, teedel ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend. Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ning kaitse-eeskirjaga lubatud töödel.

Jahipidamine on kaitsealal lubatud, kuna kaitseala on looduslik metsamaa ning seal ei ole

registreeritud kaitsealuseid loomaliike, keda võiks jaht häirida.

2.5.2.2. Keelatud tegevused

Kaitsealal, mis kuulub tervikuna sihtkaitsevööndisse, on kooskõlas kaitse-eeskirjaga sätestatud erisustega keelatud majandustegevus, loodusvarade kasutamine ning uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks ja nende hooldustööd. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevust, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldsätete peatükis ja kaitsekorra peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitsealal lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Uute ehitiste püstitamine on piiratud, et vältida kaitsealuste liikide elupaikade ja väärtuslike metsaelupaigatüüpide kahjustamist. Kaitsealal on enamjaolt tegemist metsamaaga, kus on registreeritud loodusdirektiivi elupaigatüübid. Elupaikadele tuleb tagada soodsa seisundi säilimine, st nende looduslik levila on muutumatu suurusega või laieneb. Metsamaale ehitamise keeld on vajalik ka loodusliku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamiseks. Globaalselt on metsades kõige suurem bioloogilise mitmekesisuse tase, kui pidada silmas liike, geneetilist materjali ja ökoloogilisi protsesse. Kaitseala valitseja nõusolekul rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks võimaldab paigaldada loodushariduse eesmärgil infotahvleid, millel on tähtis osa külastajatele info jagamisel.

Looduskaitseaduse § 30 lõike 4 punkt 6 võimaldab sihtkaitsevööndis kaitse-eeskirjaga lubada tee, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta ehitise püstitamist kaitsealal paikneva kinnistu, kaitseala või riigikaitse tarbeks ja olemasolevate ehitiste hooldustööd. Rajatiste püstitamist kinnistu tarbeks ei lubata, kuna kaitsealal puuduvad hooned, mille juures võiks olla vajadus rajatiste järele, lisaks kahjustaksid rajatised metsaelupaigatüüpide looduslikku seisundit. Kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks teede ja tehnovõrgurajatiste püstitamise järele vajadus puudub, kuna alal puuduvad ehitised, mille tarbeks oleks neid vaja rajada. Teadaolevalt pole ala varasemalt kasutatud riigikaitsealistel eesmärkidel, huvi puudumise tõttu ei ole põhjust teha kaitse-eeskirja määruses erisusi.

Arvestades kaitseala väiksust ning seda, et tegemist on peamiselt metsamaaga, kus puuduvad õuealad ja suuremad lagedad niidud, on alal telkimine ja lõkke tegemine keelatud. Kaitsealal puuduvad ettevalmistatud lõkkekohad, samuti puudub vajadus puhkekohtade loomiseks. Kaitsealal ei asu ka muid külastuskorralduslikke rajatise ja tulevikus ei ole neid plaanis sinna rajada.

2.5.2.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja kõlvikute sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, anda

projekteerimistingimusi ja ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist, ning lisasöötaja jahiulukeid.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Arvestades, et Saunaküla maastikukaitseala on väikese pindalaga ning seejuures praktiliselt kogu ulatuses kaetud väärtuslike metsaelupaigatüüpidega, siis on antud juhul vähe tõenäoline, et kaitseala valitseja saab ala kaitse-eesmärke silmas pidades § 4 lõikes 2 toodud tegevusi lubada. Samas on looduskaitseaduse § 14 lõikega 1 antud kaitseala valitsejale kaalutusõigus, kuna tegevuse lubamine või mittelubamine sõltub konkreetsest olukorrast.

3. Menetluse kirjeldus

Saunaküla maastikukaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 2. maist 16. maini 2016. a Kohila Vallavalitsuses ja Keskkonnaameti Harju-Järva-Rapla regiooni Rapla kontoris. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku kohta ilmus 26. aprillil 2016. a üleriigilise levikuga ajalehes Postimees ning 27. aprillil 2016. a kohalikus ajalehes Raplamaa Sõnumid. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 2. mail 2016. a. Keskkonnaamet tegi ettepaneku arutada asja ilma avaliku aruteluta.

Looduskaitseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teade kaitse-eeskirja eelnõu avaliku väljapaneku kohta Kohila Vallavalitsusele ja kolmele kaitsealal paikneva kinnisasja omanikule. Kirjalik tagasiside laekus kokku ühelt maaomanikult (RMK), kellel avaliku arutelu korraldamise ega kaitse-eeskirja kohta ettepanekuid ei olnud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud EÜ Nõukogu direktiiviga 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktile 151 on Natura 2000 võrgustiku loodusala esitatud Kurtna-Vilivere loodusala, mis hõlmab ka Saunaküla maastikukaitseala. Seetõttu tuleb Saunaküla maastikukaitsealal tegevuse

kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Kurtna-Vilivere loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 012, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 26. novembri 2015. a rakendusotsusega (EL) 2015/2371, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu üheksas uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2015) 8214 all, ELT L 338, 23.12.2015, lk 436–676).

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta Kurtna-Vilivere loodusala piire.

Loodusalast jääb välja Pedaja kinnistu. Kinnistust kuulus varem kaitse alla 0,3 ha, mis jäi kitsa ribana kaitseala kirde-edela suunal välispiiriks olevast Vilivere–Sutlema teest teisele poole. Tegemist on elamumaaga, kus asuvad kinnistu rajatised. Kaitse-eesmärgiks olevad loodusväärtused seal puuduvad.

Loodusala osakaal suureneb järgmistel kinnistutel: Lepiku ja Kunksmoori.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse kaitse-eesmärkide täiendamine metsaelupaigatüüpidega aitab kaasa väärtuslike metsaelupaikade säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Saunaküla maastikukaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist. Looduskaitseaduse § 9 lõike 71 punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on eelnõuga seotud.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta. Maamaksu laekub Kohila vallale vähem ligikaudu 117 eurot aastas.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Eramaid läheb sihtkaitsevööndisse 17,0 ha. Maa-ameti tehingute hindade andmebaasi alusel arvutati Kohila vallas 2014. aastal toimunud tehingute mediaanhind. Kogu sihtkaitsevööndis oleva eramaa riigile ostmise korral oleks selle hind ligikaudu 50 000 eurot.

Uue kaitsekorra alusel kuulub kaitseala sihtkaitsevööndisse 17,0 ha Natura 2000 alal asuvat toetusõiguslikku erametsamaad. Võrreldes senise metsamaa pinnaga lisandub kaitsealale 2,4 ha sihtkaitsevööndisse tsoneeritud erametsamaad, mille osas võib eeldada metsaomanike majanduslikku huvi. Ülejäänud osa erametsamaast (14,6 ha) oli varem piiranguvööndis, kus varasemalt oli majandustegevus lubatud, kuid kitsendustega. Toetuse määr, mis kompenseerib erametsaomanikele metsa majandamisest saamata jäänud tulu, on Natura 2000 sihtkaitsevööndis asuva metsaala ühe hektari kohta 110 eurot aastas.

Riigimetsamaad lisandub kaitsealale 6,4 ha, mis tsoneeritakse sihtkaitsevööndisse. Piiranguvööndist tsoneeritakse sihtkaitsevööndisse 3,0 ha riigimetsamaad. Range kaitse vähendab Raplamaa puidukasutuse tulu keskmiselt 86 eurot hektari kohta aastas. Lähtudes sellest, et ka piiranguvööndi metsade majandamine oli varem kitsendatud ja vastavalt RMK arvutustele on majanduspiirangutega metsade kavandatavaks raiemahuks ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest, suureneb iga-aastane saamata jäänud puidutulu Saunaküla maastikukaitseala moodustamisega 576 euro võrra aastas.

Kaitsealal ei asu hooldamist vajavaid poollooduslikke kooslusi ja lisakulu sellega ei teki.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu.

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium kooskõlastas eelnõu märkusteta. Ülejäänud ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.